

JUDr. Pavol Drlička, LL.M.

V SLEPEJ ULIČKE MEDZI GLOBALIZÁCIOU A NÁRODNOU PLURALITOU

- JE PRÁVNÝ PORIADOK EURÓPY V OHROZENÍ? -

(ÚVAHA NAD EURÓPSKOU PRÁVNOU KULTÚROU)

Zjednocovanie Európy prináša mnoho neustálych zmien. Právne poriadky štátov a hlavne členských štátov sa k sebe približujú ako po stránke formálnej tak i materiálnej. Európska právna kultúra prežíva nové obdobie „globalizácie“ aké nezažila od čias Rímskej ríše. Jeden právny poriadok v celej Európe, ktorý by nahradil právne poriadky a systémy mnohých štátov. Je niečo také v Európe mnohých názorov a kultúr vôbec možné.

V mojom krátkom článku sa pokúsim priblížiť niekoľko myšlienok, ktoré vzišli z pozorovania vývoja „európskeho práva“ politickej situácie a vytvorili tak priestor na zamyslenie nad existenciou či neexistenciou spoločnej európskej právnej kultúry.

I. Čo je globalizácia?

Globalizácia je diskutabilný proces. Vôbec odkedy bol po prvý raz tento výraz použitý aby dal zmysel rozsiahlym zmenám, akademici viedli debaty o jeho význame a použití. Akonáhle sa termín stal celosvetovo populárnym módnym pojmom, slúži k vyjadreniu nesúhlasu so smerovaním zmien vo svete. Koncom 20.storočia boli zmysel a význam globalizácie napádané médiami aj verejnosťou. Intelektuálne debaty sa prelínajú s politickými konfliktami.¹

Globalizácia sa rozsiahlo vzťahuje na expanziu celosvetových väzieb, organizáciu sociálneho života v celosvetovom meradle a nárast globálneho povedomia, čo vedie ku konsolidácii svetovej spoločnosti². Takáto všeobecná definícia vystihuje viac ako termín globalizácia vo všeobecnosti znamená, lenže jej význam je diskutabilný.

Zahŕňa to množstvo rozsiahlych procesov; definície sa odlišujú v podľa toho na čo kladú dôraz. Definícia globalizácie je historicky komplexná záležitosť³, ktorej formulácie sa líšia podľa jej hnacej sily v aktuálnej spoločenskej situácii. Zmysel výrazu samotného je predmetom celosvetovej diskusie, môže sa vzťahovať na reálne procesy, myšlienky, ktoré ich určujú, alebo spôsob akým sa nad nimi zamýšľame.

¹ Globalization debates - <http://www.sociology.emory.edu/globalization/debates.html>

² Globalization debates - <http://www.sociology.emory.edu/globalization/debates.html>

³ Ib Idem

Termín nie je neutrálny, definície vyjadrujú rôzne hodnotenia celosvetovej zmeny. Medzi kritikmi kapitalizmu a globálnej nerovnosti, globalizácia má teraz obzvlášť hanlivý význam.⁴

II. *Kultúrna rôznorodosť*

Možno keď hovoríme o jednotnom práve, môžeme začať našu rozpravu Rímskou ríšou, ktorá vlastne rozvinula rozsiahlu spoločnú kultúru, náboženstvo a taktiež „ Právny systém storočí“ (v podstate tu veľa nezostalo z pôvodného Rímskeho práva). S povážením na proces založenia spoločnej kultúry a právneho systému v Rímskej Ríši môžeme hovoriť o kombinovaní kultúrnych stránok všetkých národov a ľudí Rímskej Ríše podrobených Rímskymi légiami. Tento uhol pohľadu nám môže pomôcť v diskusií o budúcnosti európskeho práva. Je pravda, že s rímskym právnym systémom samotným môžeme rozlišovať medzi Ius civilným , ktorý bol použitý na obyvateľoch mesta Rím, takže rozprávať k vrstve Rímskej ríše a potom to bol Ius gentium, ktoré bolo výrazne zapríčinené Rímskymi národmi a ktoré je teraz opísané ako medzinárodné právo.

Toto bola časť Rímskeho práva ktorá ovplyvnila najviac populácie Rímskej ríše a možno je to časť, ktorá môže byť definovaná ako jednotný právny poriadok v tých časoch.

Po kolapse Rímskej ríše, vývoj pokračoval ďalej. Keď teda hovoríme o pluralitnom práve nemôžeme pozabudnúť na jeho ďalšie pramene. Európska právna kultúra bola počas svojho historického vývoja tvorená viacerými rôznymi prostriedkami. Najdôležitejšou pre európskeho právnika je určite spomenutá Rímska právna tradícia. Táto bola počas stredoveku formovaná ďalším právnym systémom, ktorým je právo Rímskej katolíckej cirkvi.

No aj napriek faktu, že v Európe počas dejín existovalo viac veľkých právnych kultúr, väčšina západných spoločenstiev bola neustále konfrontovaná s problémami sociálno-kultúrnej nerovnorodosti. Každá z týchto spoločností reaguje na základe jej vlastných historických tradícií a právnych mytológií. Model Francúzska napr. kladie dôraz na jednotu práva, odmietnutie existencie právnych menšín a ich prípadnej kolektívnej forme a práva.⁵

⁴ <http://www.sociology.emory.edu/globalization/issues01.html>

⁵ Norbert Rouland Cultural diversity and French legal tradition

Akokoľvek, zmeny v národných a medzinárodných súvislostiach nútia Francúzsko upravovať a prehodnocovať niektoré z jeho základných princípov.⁶

III. *Jednotný právny systém?*

V období globalizácie množstvo faktorov vedie k ústupu štátu ako základného vzoru nášho sociálneho/politického bytia a najdôležitejšie ako kolektivity s centrálnou úlohou pri zaistení bezpečnosti a blaha pre ich občanov. Nezdá sa, že by tradičné „mega-inštitúcie“ a mechanizmy založené na národnej úrovni, napríklad diplomacia, polícia, spravodajské služby a dokonca ozbrojené sily, boli v pozícií garantovať efektívne riešenia proti často rozptýleným a rozsiahlym medzinárodným rizikám týkajúcim sa zdravia či ochrany životného prostredia, alebo klasickým ohrozeniam súvisiacich s integritou a bezpečnosťou človeka.

Doposiaľ ešte stále neexistuje, možno s výnimkou Bezpečnostnej Rady OSN (časť teórie ani rozhodnutia BR nepovažuje za záväzné, viď príklad USA v Iraku), žiadna skutočná nadnárodná štruktúra vlády. Ako inštitucionalizované modely organizácie na globálnej úrovni, ani Svetová Banka, či Medzinárodný menový fond, nie sú porovnateľnými s už existujúcim právnym systémom v EU.

Ale ani v Európe nie je jednotný právny systém napriek faktu, že hovoríme o zjednotenej Európe. Ako diskutujete o Právnom pluralizme a budovaní Európy, Európske právo sa doposiaľ tvorilo "anarchicky a oportunisticky"⁷. Európa má dualistické inštitucionálne usporiadanie. Inštitucionálne čelíme niekoľkým Európam: Veľká Európa, umiestnená pred očami Rady Európy, ktorá je založená v Štrasburgu a v Európskych spoločenstvách. Každá z nich má vlastné pracovné pravidlá, zákonodárnu právomoc, výkonnú právomoc, Súdny dvor.

Preto v Európe existuje pluralitné právo: Komunitárne právo na jednej strane, právo Európskych Organizácii na druhej strane. Nie je tu žiadne reálne spojenie medzi týmito dvoma svetmi. Nielenže Európske krajiny majú vlastné vnútroštátne právo, rovnako ako právo ktoré riadi medzinárodné vzťahy do ktorých sú zapojené, a nesporne v súčasnosti existuje Európske právo, súhrn práva

⁶ Ib Idem

⁷ Andre Jean ARNAUD – Legal Pluralism and building of Europe (C.N.R.S.France) str.1

formovaný na jednej strane Komunitárnym právom, na druhej strane právom Európskych organizácií, úradov, ktoré, ako sme videli, špecificky nepatria do Spoločenstva,.

Takisto existuje aj pluralita v rámci samotných právnych systémov.

III. A Pluralita interpretácie

V tejto súvislosti mi nedá nespomenúť publikáciu P. Poláčka: Výhrada vo svedomí v judikatúre Európskeho súdu pre Ľudské práva⁸. Autor v nej analyzuje článok 9 Európskeho dohovoru, ktorý zaručuje každému „slobodu prejavovať svoje náboženské vyznanie alebo presvedčenie“.

Táto sloboda zahŕňa aj možnosť konať v súlade so svojim náboženským vyznaním alebo presvedčením. Sloboda prejavovať svoje náboženské vyznanie alebo presvedčenie však nie je a ani nemôže byť absolútna. Podlieha obmedzeniam, ktoré sú ustanovené zákonom, sledujú legitímny cieľ a sú nevyhnutné v demokratickej spoločnosti podľa článku 9 ods. 2 Európskeho dohovoru.

Autor skonštatoval extenzívny výklad článku 9 Európskeho dohovoru v rozhodovacej praxi štrasburských orgánov. Je problematické s istotou povedať čo do pôsobnosti článku 9 patrí a čo nie. Právna ochrana je poskytnutá rôznorodým náboženským vyznaniam a presvedčeniam, ktoré sú v skutočnosti len veľmi ťažko porovnateľné. Na problémy vyplývajúce z extenzívnej definície pôsobnosti článku 9 Európskeho dohovoru reagovali štrasburské orgány ochrany práva reštriktívnou interpretáciou slobody prejavovať svoje náboženské vyznanie alebo presvedčenie.

Argumentácia, ktorú Komisia a Súd použili v odôvodnení svojich rozhodnutí nie je vždy jasná a systematická. Štrasburské orgány ochrany práva odôvodňovali absenciu porušenia práva chráneného článkom 9 Európskeho dohovoru buď existenciou všeobecného a neutrálneho zákona, ktorý podľa rozhodovacej praxe Komisie a Súdu nemôže porušiť slobodu myslenia, svedomia a náboženského vyznania, alebo existenciou zmluvného záväzku, v ktorom sa sťažovateľ slobodne zriekol svojho práva na slobodu myslenia, svedomia a náboženského vyznania. V niektorých prípadoch sa Komisia a Súd odvolali na iné ustanovenia Európskeho dohovoru, alebo jednoducho

⁸ Pavol Poláček, Výhrada vo svedomí v judikatúre Európskeho súdu pre Ľudské práva, Ústav vzťahov štátu a Cirkví, 2007

skonštatovali, že správanie sťažovateľa skutočne nevyjadrovalo jeho náboženské vyznanie alebo presvedčenie.

Analýza rozhodovacej praxe štrasburských orgánov ochrany práva ukazuje, že Komisia a Súd nemajú jasnú koncepciu práva na slobodu myslenia, svedomia a náboženského vyznania. Seriózna reflexia o aplikácii článku 9 Európskeho dohovoru je preto nevyhnutná.

Reštriktívna interpretácia pojmov „náboženské vyznanie“ a „presvedčenie“ by mohla výrazným spôsobom prispieť k posilneniu právnej ochrany slobody prejavovať svoje náboženské vyznanie ako aj k otvorenejšiemu postoju Súdu k problematike výhrady vo svedomí.

III. B Pluralita v národnej úprave

Vo vzťahu k jednote komunitárneho práva použijem ako východisko myšlienku Petra Fitzpatricka v knihe *Nová Európa a Staré príbehy*. Kde píše: *Mytológia a legalita v Európskej Únii* skúma otázku ako mýtus európskej totožnosti, podporuje Európsku Úniu ako príkladnú spoločnosť a vlastenectvo ako ústredný bod európskeho právneho zriadenia. Usporiadanie práva, mýtu a národa slúži na budovanie Európy a jej práv. Európa sa pripája k národu- štátu aby zabránila partikulárnemu záujmu a aby sa stala prototypom univerzálnosti. Ale aj v tomto momente je totožnosť Európy formovaná ako negatívny útvar- proti ostatným vylúčeným štátom. Toto vylúčenie je uvedené v založení vonkajších hraníc Európskej Únie a v uvedení európskeho občianstva len pre občanov členských štátov.

Právo občanov Európskej Únie vytvára rozdielne a privilegovanú identitu oproti neobčanom. Ale podobnosť medzi EU a štátom tvorí napätie, odkedy obe obsadzujú tú istú oblasť, či v právnych podmienkach alebo v podmienkach identifikácie a vernosti ich občanov. Proti všeobecnej mienke, Fitzpatrick vyvodzuje, že napätia sú viac medzi konkurenčnými vlastenectvami ako medzi národnými a nadnárodnými úrovňami. A tu prichádza do hry právo.

Európskosť práva prítomného v Európskej Únii a národných úrovniach, poskytuje jedinečné miesto a univerzálnu orientáciu ktorá sa môže prispôbiť duplicitne a plurálnej pozícií vlastenectva

v EU. Fitzpatrick akceptuje myšlienku, že pluralizmus napĺňa právny priestor, avšak vyjadruje negatívny postoj k orientácií európskeho práva⁹.

Toto je vedené myšlienkou že pluralizmus zmierňuje existujúce napätie, a teda pluralizmus, je cesta vedúca k zjednoteniu čím je takmer nemožné, aby európsky právny poriadok bol ohrozený.

Známy skeptik a poslanec Európskeho parlamentu Jens Peter BONDE vo svojej novej knihe „New name same content“ sa napriek zjednocovaniu európskeho práva obáva o udržanie transparentnosti a demokracie. Na rozdiel od neho moje obavy sa skôr týkajú samotnej skutočnosti jednotnej právnej úpravy, ktorá istým spôsobom vlastne nanovo vytvára pluralitu.

Aj tu použijem príklad právnej úpravy ľudských práv Charty ľudských práv v Lisabonskej zmluve. Charta ako súčasť spomenutej zmluvy je duplicitnou úpravou oproti systému a katalógu ľudských práv upravených v Európskom dohovore o ľudských právach. Skutočnosťou je, že každý členský štát EU je takisto členským štátom Rady Európy a teda je takisto prostredníctvom medzinárodného práva viazaný Európskym dohovorom o ľudských právach. Nový katalóg ľudských práv však bude podliehať interpretácií Európskeho súdneho dvora v Luxemburgu. Tento súd a teda právny systém EU môže teda za extrémnej situácie istým spôsobom obchádzať existujúce rozhodnutia iného medzinárodného súdneho orgánu v tej istej právnej oblasti, ba dokonca v tom istom prípade.

V súčasnosti vidíme rozdiely vo vnútri našej európskej kultúry. Aby sme ich pochopili a boli schopný reagovať, možno by sme mali pozmeniť náš uhol pohľadu na právo. Ako píše Norbert Rouland v *Právnej Antropológii: Právna antropológia stanovuje sebe samej úlohu bádať rozpravy, smernice, hodnoty a mienky ktoré všetky spoločnosti považujú za dôležité pre ich fungovanie a reprodukciu*.¹⁰ Nie je to iba právo ktoré tvorí spoločnosť, je to taktiež všetko naokolo: pôvod, tradícia, metóda, ktorá nám pomáha porozumieť rôznemu systému práva alebo spoločnosti.

Bibliography

- Andre Jean ARNAUD – Legal Pluralism and building of Europe (C.N.R.S.France), 2004

⁹ Peter Fitzpatrick and James Henry Bergeron Aldershot, Brookfield USA, Singapore, Sydney: Ashgate Dartmouth, 1999

¹⁰ Norbert Rouland *Legal Anthropology*, 1994, Athlone press, London

- Norbert Rouland - Cultural diversity and French legal tradition, 2001
- Norbert Rouland Legal Anthropology, 1994, Athlone press, London
- Pavol Poláček - Výhrada vo svedomí v judikatúre Európskeho súdu pre Ľudské práva, Ústav vzťahov štátu a Cirkví, 2007
- Peter Fitzpatrick and James Henry Bergeron Aldershot, Brookfield USA, Singapore, Sydney: Ashgate Dartmouth, 1999

Resumé

Napriek faktu, že v Európe počas dejín existovalo viac veľkých právnych kultúr, väčšina západných spoločenstiev bola neustále konfrontovaná s problémami sociálno-kultúrnej nerovnorodosti.

V súčasnosti európska právna kultúra prežíva nové obdobie „globalizácie“ aké nezažila od čias Rímskej ríše. Jeden právny poriadok v celej Európe, ktorý by nahradil právne poriadky a systémy mnohých štátov.

Aj keď hovoríme o jednotnej Európe, aj tá má dualistické inštitucionálne usporiadanie okolo Rady Európy a Európskych spoločenstiev. Nie je tu žiadne reálne spojenie medzi týmito dvoma svetmi. Takisto existuje aj pluralita v rámci samotných právnych systémov. V právnom systéme Rady Európy môžeme hovoriť o pluralite v interpretácií a v Európskej únii o pluralite národnej.

Rozdiely vo vnútri našej európskej kultúry môžeme pochopiť a reagovať na ne zmenou postoja a pohľadu na právo.

Resume

Despite the fact that throughout the History there have been several big legal cultures, most of the western communities were all the time confronted with problems of social and cultural heterogeneousness.

Nowadays European legal culture is facing a new age of globalization, which is the largest since the era of Roman Empire. One single legal order should replace systems of law in several countries.

Even the unified Europe has a dualist institutional organization. The one of Council of Europe and European communities. There is no real union between these two worlds. There is also pluralism within the legal systems itself. On one hand plurality of interpretation in Council of Europe and national plurality in European Union.

Nowadays we can see differences within our European legal culture. In order to understand them may be we should change our angle of view to law.